

בעוד זמן קצר תחל עבודת ועדת החקירה, אשר מונתה לבחון את השאלה: **האם מעולה לעולה כוחנו עולה?** על הצוות שלכם הוטל להציג לפני הוועדה את ההיבט הציוני של העלייה. לרשותכם דפדפת עזר לעבודת ההכנה. בדפדפת קטעים מתוך דברים שנאמרו או נכתבו, על ההיבט הציוני של העלייה, במהלך שנות פעולתה של התנועה הציונית. לעתים בעל הקטע הוא דמות ידועה של מנהיג ציוני או של נושא תפקיד במדינת ישראל, לעיתים הוא עתונאי או אדם הכותב לעיתון. לצד הקטעים תמצאו הסברים אשר יאפשרו לכם להבין את הדברים בהקשרם ההיסטורי.

- כדי להכין כראוי את עדותכם לפני הוועדה, יהיה עליכם לבחון שאלות הנוגעות לתחום שלכם כגון:
 - מה מקומה וחשיבותה של העלייה לארץ בחזון הציוני?
 - האם מימוש עקרון זכות העלייה לארץ יצר ועלול ליצור בעיות בתחומים אחרים, החיוניים להגשמת יעדי הציונות (למשל, בתחום המדיני, החברתי, הכלכלי)?
 - האם היו בעבר מקרים שבהם הסכימו "מקבלי ההחלטות" להגבלות על העלייה למען קידום תחומים אחרים?
 - האם הקמת המדינה מחייבת או מבטלת את המשך העלייה הציונית?
 - האם הכרחי או לא הכרחי שהעולים יהיו בעלי הכרה ציונית?
- אל תסתפקו בתשובות של כן ולאן. בררו לעצמכם שאלות אלה ואחרות וגבשו את עמדתכם לגבי תוכן עדותכם והאופן שבו תציגו אותה לפני ועדת החקירה.
- זיכרו, עדותכם חשובה לגיבוש מסקנות הוועדה, לכן יש צורך שתוצג עמדה ברורה, מנומקת ומבוססת על מקורות ונתונים. אם החלטתם להציג יותר מדעה אחת, תוכלו לעשות זאת במסגרת הזמן הנתן לכם.
- לא פחות חשוב לתכנן את אופן הגשת העדות כך שתעורר עניין וקשב בקרב המשתתפים. יתכנו אופני הגשה שונים כגון: הרצאה המלווה במסמך כתוב המוגש למזכירות הוועדה, דו-שיח בין שניים, הזמנת עדים לעניינים מיוחדים (למשל, מומחה לדמוגרפיה, שיציג את ההתפתחות הדמוגרפית הצפויה של יהודים וערבים במדינת ישראל), הצגת טיעונים על-גבי כרזות וכדומה, כיד דמיונכם הטובה.

כדי לא לעייף את המשתתפים הועמד לרשותכם זמן קצוב: חמש עד שבע דקות! הקפידו שהופעתכם תהיה קצרה וממוקדת. לא תתאפשר חריגה מהזמן הקצוב.

הכנותיכם להופעה לפני הוועדה ייעשו בזמנכם הפנוי, תוכלו להעשיר את חומרי ההכנה במקורות כתובים נוספים, בתמונות, שירים ועדויות של אנשים המוכרים לכם. העזרו ברשימת ספרות העזר שבידי המורה/המדריך ובספרייה הנוחה לכם. גשו מייד לתכנון ולחלוקת משימות בין חברי הצוות. בהצלחה!

הכמיהה לציון נקבעה כאחד היסודות הראשונים בדת היהודית מאז גלה העם מארצו, והונחלה מדור לדור במשך כל שנות הגלות. "זהביאנו לציון עירך ברינה" בקש המתפלל בתפילת מוסף בשלושת הרגלים. "לשנה הבאה בירושלים" הבטיח המתפלל בליל הסדר ובמוצאי יום כיפור. "כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה". קבעה ההלכה היהודית (מסכת כתובות, דף ק"י), ועוד קבעה כי "שיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" (מסכת כתובות, דף קמ"א).
אולם, עד עשרים השנים האחרונות של המאה ה-19, הסתפקו רוב רובם של היהודים בתפילה ורק מיעוטם עלו לארץ, אם כדי למות בה ואם כדי לעסוק בלימוד תורה. רק בחלקה האחרון של המאה החל תהליך הפיכתו של מושג השיבה לציון ממופשט למציאותי. ה"גשר" בתחום האמונה הדתית בין כיסופי ציון המופשטים לבין הציונות כתנועה מגשימה, נוצר על-ידי אנשי דת אחדים, כמו רבי יהודה אלקלעי, שגם עלה בעצמו ארצה ב-1871 וחי בה שבע שנים עד מותו. הקטע הראשון לקוח מדבריו:

1. שתי תשובות הן: תשובה פרטית ותשובה כללית.
תשובה פרטית: שישבו איש מדרכו הרעה לפי גדרי החשיבה אשר גבלו ראשונים.
תשובה כללית: שישבו כל ישראל לארץ נחלת אבותינו, לקבל אלהות ועול מלכות שמים יתברך.
[...]. כשישבו ישראל לארץ, הקדוש ברוך הוא ישיב שכינתו לציון.
(מכתבי הרב יהודה אלקלעי, בעריכת ד"ר י' רפאל, ירושלים תשל"ה).

הקשר הדתי בין העם היהודי לארצו ההסטורית, היה רק אחד המרכיבים של החזון הציוני בדבר השיבה לארץ וחידוש חיי העם בה. ההוגים והמנהיגים הציונים, שרובם לא היו דתיים, העניקו לכיסופים האלה את היעד הלאומי, ונטעוהו בתוך המהלך ההיסטורי המציאותי. בקונגרס הציוני הראשון, שהתכנס בבאזל ב-1897, בהנהגתו של בנימין זאב הרצל, נקבעו יעדיה של התנועה, ביניהם יעד העלייה לארץ-ישראל. יעד זה נכלל גם במגילת העצמאות של מדינת ישראל - חמישים שנה לאחר הקונגרס הראשון - וקבל תוקף משפטי ב"חוק השבות", שהוא אחד מיסודותיה החוקתיים של ישראל:

2. הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מולדת בארץ-ישראל מובטח לפי משפט הכלל.
(מתוך תכנית באזל, החלטות הקונגרס הציוני הראשון, באזל, 1897).
מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות.
(מתוך מגילת העצמאות, ה' באייר, תש"ח, 14.5.1948).

כל יהודי זכאי לעלות ארצה ...
(הסעיף הראשון בחוק השבות, 1950, [תיקונים 1954, 1970]).

מראשית דרכה של התנועה הציונית נחלקו בה הדעות לגבי הדרך הנכונה והיעילה למימוש החזון הציוני. חסידי הדרך המדינית גרסו כי העיקר הוא בהשגת תמיכה בינלאומית, כדי לאפשר עלייה והתיישבות בקנה מידה גדול. חסידי הדרך המעשית גרסו כי העיקר הוא בעשייה המיידית, בכוחות הקיימים. כלומר, עלייה והתיישבות בארץ, מבלי לחכות לאישורים בינלאומיים, גם אם התוצאות תהיינה מצומצמות והדרגתיות. היו מבין המנהיגים, שהאמינו כי יש לשלב את הדרכים. בראשם עמד חיים ויצמן, כימאי ומנהיג ציוני ממוצא רוסי, שהיגר לאנגליה ופעל בה. ברבות הימים היה לנשיא ההסתדרות הציונית ולנשיאה הראשון של מדינת ישראל. הקטע הבא לקוח מדבריו בקונגרס הציוני השמיני (1907).

3. "אתם אומרים שהעם היהודי עוד טרם הוכיח שהוא רוצה בעבודה מעשית בארץ-ישראל. האם אין זאת הוכחה מספיקה כשציונים רבים הולכים לארץ-ישראל ואומרים: "אף על פי שאפשר ובקרוב הימים יבוא עלינו משבר קשה, בכל זאת אנו לארץ להתיישב ולעבוד בה!" גם הממשלות תטינה לנו אוזן קשבת רק אם תווכחנה, שאנו מסוגלים לכבוש את ארץ-ישראל על ידי עבודה מעשית תכופה.

[...] ציונות פירושה: לעשות את שאלת היהודים לשאלה בין-לאומית. פירושה לבוא לממלכות ולומר להן: דרושה לנו עזרתכן, למען נוכל להשיג את מטרותנו, אבל גם אנו עצמנו עושים את אשר בכוחנו למען חזק את מצבנו בארץ, שאנו חושבים אותה לארץ מולדתנו, ועלינו להסביר לממשלות את הפוליטיקה הציונית באופן שהן תביינה אותה כמו שמבינים אותה היהודים. (מתוך ספרו של חיים ויצמן, דברים, כרך א', תל-אביב תרצ"ז).

נאמן להכרתו כי יש לפעול בשני המישורים, המעשי והמדיני, האמין וייצמן, כי בריטניה היא המעצמה המתאימה להעניק את חסותה למפעל הציוני. כבר ב-1904, הציעה ממשלת בריטניה לתנועה הציונית, שטח ארץ באוגנדה שבאפריקה. ההצעה הזאת לא מומשה. במלחמת העולם הראשונה, כשהתנועה הציונית כבר הניבה שני גלי עלייה לארץ, "העלייה הראשונה" (1881-1903), ו"העלייה השנייה" (1904-1914), הניח וייצמן כי בריטניה עתידה לכבוש את הארץ ותהיה מוכנה לתמוך בדרישות הציוניות. הוא היה פעיל מאוד במאמצי השכנוע של הממשלה הבריטית. ואכן, ממשלת בריטניה נענתה לדרישות ההנהגה הציונית והעניקה לתנועה הציונית את "הצהרת בלפור" (2.11.1917). הצהרה זו בטאה, לראשונה, הכרה של מעצמה עולמית בזכויות הלאומיות של העם היהודי בארץ-ישראל, ונכונות לסייע במימושו. זמן קצר לאחר מכן צעדו חיילי בריטניה לתוך גבולות הארץ ופנו לכיבוש ירושלים. הקטע הבא לקוח מתוך "כרוז אל העם העברי", בו פנו ראשי ההסתדרות הציונית בלונדון אל המוני היהודים וקראו להם לעלות לארץ.

4. [...] בתור נקודת המפנה משמשת הצהרת הממשלה הבריטית, שבה היא מכריזה, ש"היא מתייחסת באדיבות ליסוד בית לאומי לעם ישראל בארץ ישראל ותעשה את כל מה שבכוחה לסייע להגשמת המטרה הזאת". ההצהרה של ממשלת הוד מלכותו חלה בזמן אחד עם צעידת הנצחון של הצבא הבריטי בארץ ישראל. דגל בריטניה הגדולה מתנופף על פני ירושלים ועל פני כל ארץ יהודה [...] ההצהרה מוסרת לידי העם העברי את המפתח לחירות ולאשר. הכל תלוי מעכשיו בעם העברי ורק בו בלבד.

[...] לכם היהודים] נשקפת עכשיו היכולת להשתחרר מתלאות וייסורי הגלות ולחיות בארצכם, ארץ אשר בה יבוא וישוב לחיים חדשים הרוח העברי והגאון הלאומי הקדמון, אשר שוטט ימים כה רבים על כנפיו השבורות בקני נכר.

ההסתדרות הציונית בלונדון
ד"ר יחיאל צ'ילנוב
נחום סוקולוב
חיים ויצמן

(מתוך ספר התעודות של הוועד הלאומי לכנסת ישראל, (ערך: משה איטיאש), ירושלים תשכ"ג).

לא בכל עת זרזו מנהיגי הציונות את המוני העם לעלייה. זמן קצר לאחר שנתנה הצהרת בלפור שכחה ההתלהבות הגדולה שאחזה בציונים ובמנהיגיהם. התנאים שנוצרו בארץ עם כיבושה, לא איפשרו, לדעת חברי ההנהלה הציונית, עלייה גדולה. של "סתם יהודים".
"התנועה הציונית אינה חברה לעזרת נודדים. אין מגמתנו למלא את הארץ בהמוני יהודים, סתם מכל הבא לידינו", כתב בעתון "התרן" (1.2.1918), נחום סוקולוב, אחד החתומים על הכרוז ה"ל". כשנה וחצי אחר כך דיווח סופרו של ה"טימס" הלונדוני לעניני המזרח הקרוב, על עמדת הציונים ביחס לעלייה:

5. [...] הציונים האחראיים ביותר מטרותיהם הנוכחיות הן תרבותיות וכלכליות יותר מאשר מדיניות [...] בענין העליה התשובה הציונית היא: על הכניסה צריך יהיה להשגיח השגחה מעולה ולהרשות לבוא רק לעולים נבחרים בה במידה שיהיו לנו עבודה או אדמה. אנחנו צריכים להתנגד לכל לחץ הדוחף אותנו לצד תכניות גדולות של עלייה מיד.
(מתוך ספרו של דוד ניב, מערכות הארגון הצבאי הלאומי, כרך א', תל-אביב 1965).

תחת שלטון המנדט הבריטי קיבלה עליה התנועה הציונית מגבלה כלכלית על העלייה: כמות העולים המותרת תקבע על-פי יכולת הקליטה הכלכלית של הארץ. כלל זה נקבע על ידי הבריטים עם אישור המנדט שלהם על ארץ-ישראל. היה זה בסופו של גל עלייה נוסף, "העלייה השלישית" (1918-1923), הידועה בעיקר בחלוציה. למרות שהחלטה הגבילה את מימדי העלייה היתה בה הכרה בריטית-בעצם זכותם של היהודים לעלות, כפי שמציין וייצמן באגרתו לשר המושבות ווינסטון צ'רצ'יל ב-18.6.1922.

6. ההנהלה הציונית ציינה לפנייה, כי ממשלת הוד מלכותו גם מאשרת, [...] כי הכרחי הוא לאפשר ליהודים להגדיל את מספרם בארץ-ישראל בדרך של עלייה, ומבינה מתוך נוסח ההודעה המדינית כי היקפה של עלייה זאת ייקבע על פי האפשרויות הכלכליות הטמונות בארץ, והמשתנות מפעם לפעם, לקלוט עולים חדשים. יהיו ההסדרים שייקבעו לגבי ויסותה של עלייה זו אשר יהיו, מאמינה הנהלת ההסתדרות הציונית אמונה שלמה, כי ממשלת הוד מלכותו והממשל המייצג אותה בארץ-ישראל יונחו בעניין זה על ידי העקרונות הנזכרים לעיל.
(מתוך ספרו של כריסטופר סייקס, מבלפור עד בוין, תל-אביב 1966).

ההגשמה הציונית, שמשמעה עלייה ופיתוח היישוב היהודי בארץ, ידעה עליות ומורדות. באמצע שנות העשרים הגיעו לארץ עולי "העלייה הרביעית" (1924-1929), שרבים מהם לא היו חלוצים כקודמיהם אלא שאפו לחיים עירוניים. העלייה מסתיימת במשבר כלכלי קשה ובהתפרצות של פעולות אלימות של ערביי הארץ כנגד יישובים יהודיים. אלה היו מאורעות תרפ"ט (1929). עם תום המאורעות שלחו הבריטים ועדת חקירה מלכותית, "ועדת שאו", שקבעה: "פחד הערבים מן העלייה, מסכנת הנישול ומעיתידם הכלכלי" הוא הגורם העיקרי למאורעות. בהמשך הוגשו המלצות ליישום מסקנות הוועדה ("דו"ח הופ-סימפסון") שקבעו: "חובת הממשלה על-פי המנדט היא לדאוג לכך, שמעמד הערבים לא יקופח עקב העלייה היהודית" לבסוף פירסמו הבריטים הצהרת מדיניות ממשלתית, הידועה בשם "הספר הלבן" של פאספילד (אוקטובר 1930). הצהרה זאת איימה לצמצם באופן ניכר את מימדי העלייה היהודית לארץ, וממשלת בריטניה נסוגה מהחלטותיה רק לאחר שההנהגה הציונית הפעילה לחץ ניכר. במחצית הראשונה של שנות השלושים, התחדשה העלייה היהודית ביתר שאת. היתה זאת "העלייה החמישית" (1931-1936) הגדולה, שנוצרה עקב ההדרדרות החמורה במצבם של היהודים במרכז ומזרח אירופה בכלל, ובגרמניה בפרט, עם עליית היטלר לשלטון. הקטע הבא לקוח מדברי בן-גוריון, מנהיג פועלים בארץ ולימים יו"ר הסוכנות היהודית וראש ממשלתה הראשון של מדינת ישראל, בפני הוועדה המדינית של מפא"י, 16.4.36.

7. האפשרות של עלייה גדולה לארץ ישראל היא קודם כל שאלת גורל של הציונות עצמה בתקופה זו [...] אם מניחים - ולדעתי זו צריכה להיות ההנחה העיקרית של הציונות בתקופה זו, שארץ ישראל צריכה לתת תשובה לצרת היהודים, אם לא תשובה מקפת, אזי על כל פנים חלק ניכר בתשובה שיש הכרח עכשיו לתת ליהודי גרמניה, פולניה וארצות אחרות, - כי אז עלינו לראות כעיקר פעולתנו השגת האפשרות של עלייה גדולה לארץ, שהיא לא תהיה השנה קטנה לפחות מזו שהיתה בשנה שעברה ושתהיה לה אפשרות לגדול כמו שגדלה בארבע השנים האחרונות. בלעדי זאת - לא רק שלא יהיה מוצא לגורל היהודים, אלא לא יהיה מוצא גם לגורל הציונות. אם הציונות לא תתן עכשיו תשובה ניכרת לאסון היהודים - היא תתבדה, היא תאבד את ערכה, אפילו אצל הציונים עצמם, היא תחדל להיות כח וגורם פוליטי בחיי העם היהודי. אם הציונות לא תהיה לגורם חשוב - היא תרד מהבמה.

(מספרו של יוסף הלר, במאבק למדינה, ירושלים תשמ"ה).

בתגובה לעלייה הגדולה פתחו ערביי הארץ ב"מרד הערבי הגדול", שהיהודים כינוהו "מאורעות תרצ"ו ו"תרצ"ט". הפעולות האלימות של הערבים דוכאו בידי הבריטים בסיוע היישוב היהודי, אך לאחר מכן פירסמו הבריטים את "הספר הלבן" של מקדונלד (1939), המטיל הגבלות חמורות על העלייה היהודית לארץ. למרות ההתנגדות הערבית והמגבלות הבריטיות, העלייה לארץ נמשכה בכל התנאים. גם כשהיהודים, המוסדות הציונים והנהגת היישוב היהודי בארץ, נאלצו להמשיכה באמצעים בלתי חוקיים. גם לפני "מלחמת העולם השנייה", גם במהלכה ובעיקר אחריה, הובלו אל חופי הארץ במסגרת ה"העפלה", יותר ממאה אלף עולים. רבים מהם נכלאו בקפריסין ושוחררו רק לאחר הכרזת המדינה, במלחמת העצמאות. עם כינונה של המדינה הצעירה, החלה ממשלתה הזמנית, לפעול מיד למען הבאת יהודים ממקומות גלותם השונים. כמות העולים היתה כה גדולה עד כי היו שסברו כי אין בכוחה של ישראל הצעירה לקלוט עולים כה רבים. לעומתם סברו אחרים, שאין להתחשב בתנאים, ולהמשיך להעלות את כל מי שרוצה בכך. בקטע הבא, קורא מנחם בגין - אז כמפקד האצ"ל ולימים ראש ממשלת ישראל - בנאומו למחרת הכרזת המדינה (15.5.48), להגברת העלייה כתנאי לעצמאותה המדינית של ישראל:

8. לא פחות חשובה ממדיניות החוץ היא מדיניות הפנים שלנו. וראשית חכמה של מדיניות זו היא: שיבת ציון, אניות, למען השם, הבו אניות עולים. אל שיגרה, אל דיבורי סרק על כושר קליטה, על הגבלות למען הסדר כביכול, מהר, מהר, לעמנו אין זמן. הכניסו רבבות, הכניסו מאות אלפים. ומיד, מיד. אם לא יהיו בשביל כולם בתים, ימצאו אהלים. ואם אהלים לא יהיו - אין דבר - יש שמים במרום, שמי התכלת של ארצנו. אין מתים מתנאי קיום קשים. מי שראה כיצד חי העם הרוסי בזמן שעמד במלחמת החיים והעצמאות, זה יודע, כי אין גבול, ממש אין גבול, לקרבנות אשר אומה לוחמת מוכנה לקבל על עצמה למען מולדתה, למען עתידה. והן אנחנו במלחמת הקיום הננו עומדים ובריכוז המהיר ביותר של המוני גולי עמנו תלוי יום המחרת שלהם ושלנו כאחד. (מתוך ספרו של מנחם בגין, המרד, ירושלים 1950).

היקף "העלייה ההמונית", היה גדול בהרבה מכל גלי העלייה שקדמו לה. בארבע השנים הראשונות למדינה, הגיעו לארץ כ-700 אלף עולים. במחצית השנייה של שנות החמישים הגיעו בכל שנה עשרות אלפים מיהודי מרוקו. גולות שלמות חוסלו ואחרות צומצמו מאוד. בראשית שנות החמישים, התקבלה בממשלה החלטה על ריסון ומיון היקף העלייה. ההחלטה עוררה הד שלילי בציבור ושלילי העלייה לא היו מסוגלים לקיימה. בן-גוריון כראש הממשלה הורה לבטלה. בקטע הבא מובא סיכום של החוקרים ד"ר דן גלעדי ו"ר מרדכי נאור, על הוויכוח הזה.

9. במבט לאחור ניתן לקבוע בוודאות כי לוויכוח זה לא היו תוצאות מעשיות. האידיאולוגיה הציונית ששמרה אז על תוקפה, הצורך הבווער להציל יהודים, ומנהיגותו התקיפה של בן-גוריון - שמו לאל כל נסיון להגביל את העלייה ההמונית. בן-גוריון הכריז כי הכורח שעולים יחיו זמנית באוהלים אינו מרתיע אותו מביצוע המשימה ההסטורית, כשם שהמחסור בנשק לא הרתיע אותו מהחלטתו להילחם על העצמאות המדינית. (מרדכי נאור, דן גלעדי, ארץ ישראל במאה העשרים, תל-אביב 1991).

לכאורה הסתים תפקידה של הציונות עם הקמת המדינה. החלטת האומות המאוחדות, הכירה בקיומה של מדינה יהודית. ומדינה זאת קלטה עולים יהודים שביקשו להגיע אליה מכל קצוות העולם. בשנות קיומה של מדינת ישראל הוסיפו והגיעו אליה עולים רבים מרוסיה הסובייטית שהיתה עד אז נעולה לחלוטין ליהודים הרוצים לעלות. בשנים האחרונות שוב עמדה המדינה מול אתגר קליטה עצום עם עלייתם של כ-400 אלף יהודי רוסיה וחבר-העמים ואלפי יהודי אתיופיה. כל עוד קיימת גולה יהודית גדולה, וכל עוד קיימות סכנות לקיומה של המדינה, לא תמו תפקידיה של הציונות. בקטע הבא מתווה שמעון פרס, ממנהיגיה של מפלגת העבודה, בעל תפקידים בכירים בממשלת ישראל וראשה, את היעדים המחייבים גם כיום עליית יהודים לישראל.

10. החרדה שצריכה ללוות את מחשבותינו ואת מעשינו עתה היא בתחום העלייה והתהליכים הדמוגרפיים בעם היהודי. התחזית הדמוגרפית המקובלת היא, שעד לשנת 2,000 יהיו במדינת ישראל כ-4 מיליוני יהודים. זה לא יפתור אף אחת ממצוקותיה של מדינת ישראל - לא את המצוקה המדינית והביטחונית, ולא את מצוקת הסתירה בין כמות לאיכות. אין מנוס מלשאוף להגיע ליותר מזה. למשל - לאוכלוסיה יהודית של כ-6 מיליונים בשנת 2,000. נוכל להגיע לכך על-ידי גלי עלייה גדולים יותר ועל-ידי תנאי קליטה טובים יותר ואף על-ידי ריבוי טבעי גבוה יותר. אילו היה עוד נס ציוני מתרחש, דוגמת הנס הציוני שלאחר הקמת המדינה, והיינו מגיעים עד ל-8 מיליוני יהודים בארץ ישראל בשנת 2,000, היה בו משום הגשמת מטרות הציונות בהיקפן הנכון: ריכוז רוב העם היהודי בארץ ישראל, שמשמעו - הפיכת רוב העם היהודי לישראלי ויצירת רוב יהודי יציב בארץ ישראל. היתה בכך נורמליזציה של הקיום הישראלי והיהודי: "רוב יהודי בארץ ישראל ורוב ישראלי בעם היהודי" [...]. זה תנאי לפתרון הסכסוך הישראלי-הערבי על בסיס דמוגרפי יציב. זה תנאי ליצירת פוטנציאל כמות ואיכות שיספיק להפיכת מדינת ישראל למרכז מדע ותרבות, רוח ומוסר, לעם היהודי. זה האתגר הציוני והיהודי העיקרי בדורנו, ונגזרים ממנו כל שאר האתגרים והתפקידים. (מספרם של שמעון פרס וחגי אשד, כעת מחר, ירושלים 1978).

